

Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN (print) 2708-7530
DOI: 10.52058/2708-7530-2023-12(42)

НАУКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

СЕРІЯ: "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ", СЕРІЯ: "ПРАВО",
СЕРІЯ: "ЕКОНОМІКА", СЕРІЯ: "ПЕДАГОГІКА",
СЕРІЯ: "ПСИХОЛОГІЯ", СЕРІЯ: "МЕДИЦИНА"

Happy
New year

2024

Мир у нашій Україні!

Випуск 12(42)

2023

*Громадська наукова організація «Всеукраїнська
Асамблея докторів наук з державного управління»*

Громадська організація «Асоціація науковців України»

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 12(42)2023

Київ – 2023

*Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of
Doctors of Sciences in Public Administration"*

Public Organization "Association of Scientists of Ukraine"

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

Scientific Perspectives

*(Series "Public Administration", Series "Law", Series "Economics",
Series "Medicine", Series "Pedagogy", Series "Psychology")*

Issue № 12(42) 2023

Kiev – 2023

ISSN (print) 2708-7530

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12\(42\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-12(42))

Наукові перспективи: журнал. 2023. № 12(42) 2023. С.969

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 24.09.2020 р. № 1188 журналу присвоєно категорію "Б" із галузей науки: державне управління, право та економіка

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 26.12.2023, № 7/12-23)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 24436-14376Р від 09.06.2020 р.

Журнал видається за підтримки Міжнародного економічного інституту (Есеніце, Чехія) та КНП "Клінічна лікарня No15 Подільського району м.Києва"

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні та за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та медицини. Видання розраховано на дослідників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків.

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор:

Жукова Ірина Віталіївна

кандидат наук з державного управління, доцент, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, Лауреат премії імені Івана Франка у галузі інформаційної діяльності, Лауреат Всеукраїнської премії «Інновація в освіті — 2018», м. Київ, Україна

Заступники Головного редактора:

Янчук Артем Олександрович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, Заступник керівника Апарата Верховної Ради України (Київ, Україна);

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, професор, Дійсний член Академії будівництва України, професор кафедри архітектури і просторового планування Національного авіаційного університету (Київ, Україна). Заслужений будівельник України, Почесний працівник будівництва та архітектури, державний службовець 3 рангу (Київ, Україна);

Дацій Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (Київ, Україна);

Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна).

Редакційна колегія:

Романенко Євген Александрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Генерального штабу Збройних сил України, президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна);

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);

Ахметова Лайла Сейсембековна — доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан);

Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Балахтар Катерина Сергіївна — здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна);

Бурик Зорiana Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна);

Вашека Тетяна Володимирівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Шашіца в Пілі (м. Піла, Польща);

Вдовіна Олена Олександрівна — кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна);

Гбур Зоряна Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна);

Долгова Олена Миколаївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща);

Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гудзенко Ганна Володимирівна — кандидат медичних наук, асистент кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Гуменникова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гечбаія Бадрі Нодаровiч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія);

Дегтяр Андрій Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та підприємництва Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна);

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна);

Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна);

Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Кобець Дмитро Леонтіївович - кандидат економічних наук (доктор філософії), доцент Хмельницького національного університету, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування (м. Хмельницький, Україна);

Коляденко Ніна Володимирівна — доктор медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Кошова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна);

Лігоцький Анатолій Олександрович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна);

Лич (Назарук) Оксана Миколаївна — доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Мальцев Дмитро Валерійович — кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна);

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан);

Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща);

Мовмига Наталія Євгенівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки праці та навколишнього середовища Національного Технічного Університету «Харківський Політехнічний Інститут» (Харків, Україна);

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна) ;

Нікульчев Микола Олександрович — доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри історії та права ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Донецька область, Україна);

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія) ;

Новак-Каліява Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна) ;

Носирев Олександр Олександрович — кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна) ;

Орел Марія Григорівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна) ;

Пархоменко-Кучевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Перестюк Інга Миколаївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна);

Прянківська Людмила Володимирівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України (Київ, Україна);

Радзіховська Наталія Станіславівна — кандидат медичних наук, лікар вищої категорії, завідувач відділенням неврології КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва", асистент кафедри неврології НМУ імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Савенко Олена Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і права Дніпровського державного аграрно-економічного університету, членкиня громадської наукової організації "Фінансово-економічна наукова рада" (Київ, Україна) ;

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Стовба Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії (Херсон, Україна);

Тимошенко Наталія Юрївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна);

Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна) ;

Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна) ;

Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна) ;

Цимбалюк Руслан Степанович — кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №2 (Київ, Україна) ;

Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Шаповалова Алла Миколаївна - кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та історії Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (Київ, Україна) ;

Якимчук Аліна Юрївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна) ;

Яковицька Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна).

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2023

© Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління», 2023

© Громадська організація «Асоціація науковців України», 2023

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2023

**HAPPY
NEW YEAR**

ISSN (print) 2708-7530
Наукові перспективи № 12(42) 2023

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Державне управління»

Dsbizha V.V., Sandul M.M., Skutelnik I.V. <i>DIRECTIONS OF PUBLIC ADMINISTRATION REGULATION IN UKRAINE</i>	15
Kondratenko M.V. <i>ENSURING THE QUALITY OF PUBLIC SERVICES IN TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE WAR CONDITIONS IN UKRAINE</i>	36
Акімов А.В. <i>НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ</i>	45
Аракелова І.О. <i>АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ВНУТРІШНЬОЇ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ З ВРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ</i>	58
Бєлай С.В., Спорішев К.О. <i>ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ МОНІТОРИНГУ ТА АНАЛІЗУ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ВІД ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ</i>	71
Бондар В.Т. <i>ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ. ДОСВІД США</i>	80
Бондарець Є.М., Чикаренко І.А. <i>ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОРИСНОСТІ ПОРТФЕЛЮ ПРОЄКТІВ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ</i>	88
Гримак І. Я. <i>ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ</i>	102
Демченко Л.Д. <i>ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ НЕОІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ КРИТИКИ МІЖДЕРЖАВНОГО ПІДХОДУ</i>	114

Демчишин В.С. <i>ІНФОРМАЦІЙНА ТА АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ</i>	122
Дмитренко Ю.С., Сєлюкова Т.В. <i>РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ В ДЕРЖАВІ</i>	132
Довбня С.Ю. <i>ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ</i>	145
Довгань В.В. <i>РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У МУЗИЧНІЙ СФЕРІ</i>	156
Камаран Камал Карім <i>ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ В ІРАКСЬКОМУ КУРДИСТАНІ ТА В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ</i>	166
Качан Я.В., Жужа С.Л. <i>ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ</i>	179
Качан Я.В., Красюк С.М. <i>МЕХАНІЗМИ ТА СПОСОБИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ: РІВЕНЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ</i>	189
Качмар С.Й. <i>РОЗВИТОК ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ</i>	200
Луцька К.П. <i>УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ З ОГЛЯДУ НА КРАЇНИ ЄС</i>	214
Нагорняк М.М. <i>ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ</i>	225
Неліпа Д.В. <i>АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ПАРАДИГМА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ</i>	236

**HAPPY
NEW YEAR**

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 12(42) 2023

- Нестеров О.В.** 247
*МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ*
- Петькун С.М.** 257
*ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАДАННЯ ЯКІСНИХ
ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ*
- Поштук Я.Є.** 267
*ІНФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ*
- Прокопчук І.І.** 274
ІМІДЖ ДИПЛОМАТА
- Ратушняк В.В., Філіппова В.Д.** 287
*ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА:
РЕТРОСПЕКЦІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ*
- Стороженко Л.Г.** 300
*ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ:
СВІТОВИЙ ДОСВІД, ВІТЧИЗНЯНІ АСПЕКТИ ВТІЛЕННЯ*
- Телень В.Ю.** 314
*СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ*

СЕРІЯ «Економіка»

- Вінницька О.А.** 330
*ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ФАНДРАЙЗИНГУ
ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ*
- Джога О.В.** 342
*ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛЬНО-
РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ*
- Залізнюк В.П.** 355
*СУЧАСНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
МІЖНАРОДНИХ АЛЬЯНСІВ*

Кочура Д.В. <i>ЕКОНОМІКА РИТМІЧНОСТІ ЕЛЕКТРОСПОЖИВАННЯ НА ГІРНИЧОРУДНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ</i>	364
Попова Г.Ю. <i>СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ</i>	375
Рачинська Г.В., Вовківська Е.Р. <i>ІНСТРУМЕНТИ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ</i>	390
Руденко В.О. <i>РОЗРОБКА СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ РІВНЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ</i>	401
Рудь І.Ю., Момот М.В., Данік Н.В. <i>ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА</i>	412
Сенченко В.В., Соловйов В.П. <i>ТЕХНОЛОГІЇ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ І СПОЖИВЧИХ ІННОВАЦІЙ В ЯКОСТІ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ ВІРТУАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ МЕРЕЖ</i>	426
Федик А.П. <i>ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ</i>	440
Шматок М.В., Устік Т.В. <i>СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ МАРКЕТИНГУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ СТРАТЕГІЇ "БЛАКИТНОГО ОКЕАНУ"</i>	453

СЕРІЯ «Право»

Бережний С.Д. <i>АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ПРОКУРОРУ</i>	466
Горбань О.М. <i>АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ</i>	478

**HAPPY
NEW YEAR**

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 12(42) 2023

- Гусарев С.Д., Старицька О.О.** 486
ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ НОРМАТИВНИХ АКТІВ
- Коваленко Ю.В.** 499
*АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПУ
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В МІНІСТЕРСТВІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ*
- Лелюк Т.І.** 511
*СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ ОРГАНІЗАЦІЇ
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ*
- Лисюк А.О.** 525
*ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ*
- Мех Ю.В.** 539
*ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА: ЗАСАДИ МЕТОДОЛОГІЇ*
- Околотенко Д.С.** 549
*ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ЗАКРІПЛЕННЯ СТРОКІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ*
- Подільчак О.М.** 562
*МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ
ЗЛОЧИННОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ*
- Сенніков В.Ю.** 577
*ВІДПОВІДНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РЕФЕРЕНДУМУ
МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ*
- Сидоренко В.В.** 592
*АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ*
- Тарнавська М.І.** 604
*ДО ПИТАННЯ ПРО ОКРЕМІ ТЕНДЕНЦІЇ І ОСОБЛИВОСТІ В
ПРАКТИЦІ ВЕРХОВНОГО СУДУ*
- Цибульник Н.Ю.** 613
*ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ
ВЛАДИ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ*

Цісар Д.В.*МОТИВАЦІЯ ЯК ПРОДУКТ СТИМУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНОГО І ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ*

622

СЕРІЯ «Психологія»

Атаханов Б.К.*ПЕРВИННА АПРОБАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА «ПРОЯВИ КРИЗИ У
ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ»*

637

Барсученко І.В.*САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ
ЇХ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я*

645

Бикова С.В.*МІЖДИСЦИПЛІНАРНЕ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ УСПІШНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ*

658

Бочелюк В.Й., Панов М.С., Жадленко І.О., Руколяньська Н.В.*СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ*

667

Булакаєв Д.В.*ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ
РЕКЛАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ*

686

Василенко І.А.*ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕГОЦЕНТРИЗМУ
ОСОБИСТОСТІ*

697

Васюк К.М.*ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАКІАВЕЛЛІЗМУ Й ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ
У МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ДІАГНОСТИКИ ОБМАНУ*

709

**Вдовіченко О.В., Сокальська Н.Л., Запорожченко О.В., Бедан В.Б.,
Мельниченко В.В.***ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ АСЕРТИВНОСТІ З ПСИХОЛОГІЧНИМИ ТА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ОСО-
БИСТОСТІ*

724

Візнюк І.М., Долинний С.С., Сорочан М.П.*ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ САМОСТІЙНОСТІ ПІДЛІТКІВ В
УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА*

736

**HAPPY
NEW YEAR**

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 12(42) 2023

- Власенко С.Б.** 745
ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ КУРСАНТІВ-ПСИХОЛОГІВ
- Діденко Г.С.** 760
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ДРІБНОГО ХУЛІГАНСТВА НЕПОВНОЛІТНІХ
- Єна О.А.** 774
ПРОФЕСІЙНИЙ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ ДОБІР ПОЛІЦЕЙСЬКИХ, ЯК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАДІЙНОСТІ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ
- Казанжи М.Й., Абдуллаєва В.В.** 789
СВІТОВИЙ ДОСВІД НАДАВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ
- Калашник Д.С., Хижняк М.В., Бровченко А.К.** 800
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОГО ПОЗАШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ
- Калюжна Є.М., Житкевич А.О.** 811
ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ФАКТОР ОПАНУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ
- Комірча Я.П.** 823
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
- Лавренюк Я.В., Кулешова О.В.** 842
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ
- Луцик Г.О.** 852
КОПІНГ-ПОВЕДІНКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ-ДЕВІАНТАМИ
- Миколенко Н.В.** 866
ЗМІСТОВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ САМОЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ
- Новіков С.О.** 881
ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА КОГНІТИВНУ СФЕРУ ЛЮДИНИ
- Овчаренко В.О.** 891
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЙ

Ho, Ho,
Ho!

HAPPY
NEW YEAR

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 12(42) 2023

- Пушкар О.А.** 905
НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ ОСОБИСТОСТІ»
- Саннікова О.П., Санніков О.І.** 918
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВТОРИННОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ
- Справцева К.С.** 931
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ НАРЦИСИЗМУ ПРИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ
- Шпортун А.М.** 946
СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРОКУРОРА
- Яремко Р.Я., Вавринів О.С.** 958
ВПЛИВ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ РИЗИКОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРОФЕСІЙ

HAPPY
NEW YEAR

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 12(42) 2023

УДК 316.62:159.922.76-056.49

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-852-865](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-852-865)

Луцик Галина Олександрівна старший викладач кафедри вікової та педагогічної психології, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Пластова, 31-б, м. Рівне, 33000, тел.: (0362) 63-40-65, <https://orcid.org/0000-0003-3905-2038>

КОПІНГ-ПОВЕДІНКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ-ДЕВІАНТАМИ

Анотація. У статті аналізується зміст поняття «копінг-поведінка» в контексті підготовки майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками. Узагальнено, що копінг-поведінку майбутніх психологів слід розглядати як психологічний механізм адаптації, що формується в процесі професійної підготовки до роботи із вказаною категорією осіб, дозволяє знизити дію стресових факторів та забезпечує продуктивну взаємодію з підлітками-девіантами.

На основі теоретичних розвідок встановлено, що професійна діяльність майбутніх психологів супроводжується стресовими ситуаціями, які, ймовірно, впливають на якість психодіагностичної, профілактичної, консультативної й психокорекційної роботи. Виявлено, що конструктивні стратегії копінг-поведінки допомагають знижувати психологічну напругу, тривожність майбутніх психологів, сприяють продуктивній професійній діяльності.

З'ясовано, що для більшості майбутніх психологів взаємодія зі схильними до девіантної поведінки підлітками носить стресовий характер та викликає емоційне напруження, що пов'язано з недостатністю досвіду роботи з ними. Як засвідчили результати діагностики, здобувачі, які мають високий рівень інтересу до роботи з підлітками девіантної поведінки, демонструють високий рівень психологічної адаптивності та обирають конструктивні стратегії копінг-поведінки, зокрема вирішення проблеми, у взаємодії зі схильними до девіантної поведінки підлітками. Констатовано, що значна частина майбутніх психологів орієнтована на соціальну підтримку. Зазначена стратегія пов'язана з неготовністю працювати з підлітками девіантної поведінки. Проте, серед здобувачів четвертого курсу, в порівнянні з другокурсниками, вищий відсоток осіб, які проявляють самоконтроль та можуть брати на себе відповідальність за прийняті рішення професійного характеру.

Вважаємо, що в процесі професійної підготовки майбутніх психологів в закладах вищої освіти слід розвивати конструктивні стратегії копінг-поведінки в контексті формування готовності до роботи з підлітками-девіантами, через збагачення змісту роботи із вказаною групою осіб, розвиток особистісних ресурсів здобувачів в процесі проведення психологічних тренінгів.

Ключові слова: копінг-поведінка, копінг-стратегії, майбутні психологи, підлітки, девіантна поведінка.

Lutsyk Halyna Oleksandrivna Senior Lecturer at the Department of Age and Pedagogical Psychology, Rivne State University of the Humanities, 31-b Plastova St., Rivne, 33000, tel.: (0362) 63-40-65, <https://orcid.org/0000-0003-3905-2038>

COPING BEHAVIOUR AS A FACTOR IN THE FORMATION OF FUTURE PSYCHOLOGISTS' READINESS TO WORK WITH DEVIANT ADOLESCENTS

Abstract. The article analyses the content of the concept of “coping behaviour” in the context of training future psychologists to work with adolescents prone to deviant behaviour. It is generalised that the coping behaviour of future psychologists should be considered as a psychological mechanism of adaptation, which is formed in the process of professional training to work with this category of people, allows to reduce the impact of stress factors and ensures productive interaction with deviant adolescents.

On the basis of theoretical research, it has been established that the professional activity of future psychologists is accompanied by stressful situations that are likely to affect the quality of psychodiagnostic, preventive, counselling and psychocorrectional work. It has been found that constructive coping strategies help to reduce psychological stress and anxiety of future psychologists and contribute to productive professional activity.

It has been found that for most future psychologists, interaction with adolescents prone to deviant behaviour is stressful and causes emotional stress, which is associated with a lack of experience in working with them. According to the results of the diagnostics, applicants who have a high level of interest in working with deviant adolescents demonstrate a high level of psychological adaptability and choose constructive coping strategies, including problem solving, in interaction with deviant adolescents. It is stated that a significant part of future psychologists is focused on social support. This strategy is associated with unwillingness to work with deviant adolescents. However, among fourth-year students, compared to second-year students, there is a higher percentage of people who show self-control

and can take responsibility for their professional decisions.

We believe that in the process of professional training of future psychologists in higher education institutions, constructive coping strategies should be developed in the context of forming readiness to work with deviant adolescents, by enriching the content of work with this group of people, developing personal resources of students in the process of conducting psychological trainings.

Keywords: coping behaviour, coping strategies, future psychologists, adolescents, deviant behaviour.

Постановка проблеми. Воєнний стан та кризові умови життєдіяльності негативно позначаються на професійній діяльності молодих фахівців. Компетентність сучасного фахівця визначається розвинутою здатністю до адаптивності та резильєнтності, які допомагають впоратись зі стресом, обрати конструктивну стратегію поведінки та взаємодіяти з клієнтами в ситуаціях професійного характеру.

Нестабільність суспільства, невизначеність майбутнього посилюють проблему девіантної поведінки в середовищі підлітків. Схильні до девіантної поведінки підлітки демонструють грубість, агресивність, протести, низький рівень емоційного інтелекту, неадекватність емоційних реакцій, закомплексованість та невпевненість у розмові з дорослими. Майбутні психологи, які здійснюватимуть психологічний супровід підлітків-девіантів, мають враховувати характерологічні особливості таких дітей, побудувати оптимальну систему відносин з ними задля ефективної психодіагностичної, профілактичної, консультативної й психокорекційної роботи із вказаною категорією осіб. Разом з тим, ситуація взаємодії зі схильними до девіантної поведінки підлітками є стресовою для психолога, оскільки порушує внутрішню рівновагу молодого фахівця.

Результативність роботи з підлітками-девіантами значною мірою залежить від стратегії поведінки психолога у взаємодії з ними. Підліткам важливо довіряти, усвідомлювати, що їх розуміють та прагнуть допомогти. Лише в такій ситуації вони будуть відкриті до діалогу, зможуть розповісти про проблеми, які їх хвилюють. Крім того, копінг-поведінка є одним з показників готовності майбутніх психологів до роботи із вказаною категорією осіб.

Зазначене актуалізує потребу вивчення найбільш адаптивних та ресурсних стратегій копінг-поведінки майбутніх психологів у взаємодії з підлітками-девіантами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показав значний науковий інтерес до проблеми продуктивних копінг-стратегій поведінки особистості. Дослідження представлені працями як зарубіжних (Р. Лазарус, Р. Моосе, С. Фолькман, Н. Хаан та ін.), так і вітчизняних (В. Олефір,

Н. Родіна, О. Склень, Т. Ткачук та ін.) науковців.

Проблема активно досліджується і сучасними вченими, зокрема, увага приділяється вивченню копінг-поведінки особистості в умовах життєдіяльності (Г. Діденко, Я. Ляшин, Ма Фу, М. Мартіросян, Л. Степаненко, В. Шебанова та ін.), в роботі з підлітками девіантної поведінки (А. Кіясь, А. Сидоренко), в контексті формування готовності особистості до професійної діяльності (О. Гринчук, Н. Підбуцька).

Значний науковий інтерес становлять праці, в яких аналізуються стратегії копінг-поведінки майбутніх психологів (К. Аверіна, Г. Варіна, О. Ігумнова, Ж. Новікова, Д. Отич, Т. Рисинець, Р. Сірко та ін.). Слушно зауважують К. Аверіна, Г. Варіна, О. Тараненко, що стресові фактори у професійній діяльності психологів викликають невпевненість та негативно позначаються на професійній діяльності молодого фахівця. На думку дослідників, саме конструктивна стратегія поведінки забезпечує продуктивну діяльність майбутнього психолога та сприяє професійному самовизначенню майбутнього фахівця [11].

Успішною є стратегія поведінки, яка на думку А. Кіясь, дозволяє усвідомлювати значущість вирішення проблемної ситуації, побудувати індивідуальний стиль діяльності, задовольняє потреби особистості та забезпечує комфортний психологічний стан фахівця [3].

Тому, особи, у яких розвинута здатність до швидкого реагування та прийняття продуктивного рішення в ситуації посиленого стресу, на думку А. Meloian, є затребуваними на ринку праці [13].

Численні дослідження проблеми копінг-поведінки особистості лише дотично стосуються питання її впливу на формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками-девіантами. Тому зазначена проблема потребує деталізації та ґрунтовного дослідження.

Мета статті – теоретично проаналізувати та емпірично дослідити стратегії копінг-поведінки майбутніх психологів у контексті підготовки до роботи з підлітками-девіантами.

Виклад основного матеріалу. Вивчення адаптивної поведінки, яка дає можливість компетентно виконувати визначені професійні завдання, будувати особистісний стиль, є важливою для психологічної науки.

Копінг як механізм психологічного захисту почали досліджувати у 60-х роках ХХ століття в американській психології. Зокрема, R. Lazarus, S. Folkman розглядали досліджуване явище як процес постійної взаємодії між індивідом та середовищем, в ході якого виробляється стратегія подолання складних ситуацій. Автори переконані, що копінг-поведінка є динамічним явищем, яке залежить від суб'єктивного переживання ситуації, на когнітивному, емоційному, поведінковому рівні [12].

Підвищений інтерес до проблеми формування копінг-поведінки майбутніх психологів в процесі виконання професійних завдань, зокрема в роботі з підлітками девіантної поведінки, актуалізує потребу аналізу сучасних досліджень проблеми.

В. Шебанова, Г. Діденко розглядають копінг-поведінку як усвідомлені прийоми та способи адаптації особистості до складних умов життєдіяльності, які допомагають особистості вирішувати проблеми, контролювати свої емоції, справлятися із стресом, знижувати його інтенсивність та легко пристосовуватись до ситуації [9].

В доповнення Я. Ляшин зауважує, що копінг-поведінка є психологічним механізмом, який забезпечує оптимальний рівень життєдіяльності, допомагає зберігати внутрішню рівновагу, психологічне самопочуття в кризових ситуаціях [4].

Досліджуючи копінг-стратегії у міжособистісній взаємодії з підлітками-девіантами А. Кіясь зазначає, що копінг-поведінка є відповіддю особистості на виклик ситуації, що потенційно чинить стресогенний вплив на особистість, блокує актуальні життєві потреби та порушує внутрішній стан, комфортний для особистості. Тому головною функцією копінг-поведінки є адаптація особистості до складних життєвих обставин [3].

О. Гринчук вважає, що копінг-стратегії є певними засобами, які допомагають управляти стресовими чинниками й виникають як відповідь особистості на загрозу, з метою подолання стресу [1].

У вітчизняній психології копінг-поведінку як ресурс особистості у подоланні стресових ситуацій часто ідентифікують із поняттям стресостійкості.

М. Шпак зауважує, що стресостійкість є інтегральною характеристикою особистості, яка включає когнітивний, емоційний, адаптивний та особистісний компонент, забезпечує здатність протистояти стресовим ситуаціям та зберігати психічне здоров'я. Авторка переконана, що пошук зовнішніх та внутрішніх ресурсів в подоланні стресових ситуацій, залежить від копінг-поведінки особистості [10].

Дослідники проблеми звертали значну увагу на вивчення чинників формування копінг-поведінки особистості. На думку Л. Степаненко, важливу роль у виборі стратегії поведінки подолання стресу слід відвести емоційній сфері особистості, зокрема емоційній збудливості, лабільності, чуйності тощо [7].

Д. Отич, досліджуючи роль Я-концепції у формуванні копінг-поведінки практичних психологів, робить висновки про те, що високий рівень розвитку змістових характеристик Я-концепції (когнітивної, емоційної, поведінкової) сприяє виробленню активних, просоціальних стратегій поведінки, а низький

рівень — визначає пасивні, асоціальні копінги [6].

У науковій літературі представлені численні класифікації стратегій копінг-поведінки особистості у ситуаціях дії стрес-факторів. Зокрема, дослідник J. Willi, E. Neim виділяють три типи копінг-стратегій:

- конструктивні (продуктивні) стратегії, які допомагають швидко справлятися з дією стрес-факторів;
- відносно конструктивні (відносно продуктивні) стратегії, які допомагають справлятися із стресом, але лише в окремих ситуаціях;
- неконструктивні (непродуктивні) стратегії, які не допомагають справлятися із стресовою ситуацією та не усувають негативної дії стрес-факторів [14].

Конструктивні стратегії копінг-поведінки, на думку М. Оксютович, Д. Мельничука, спрямовані на вирішення кризової ситуації та залежать від особистісного досвіду та психологічних ресурсів, на основі яких формується власний індивідуальний конструктивний копінг. Тому індивід в кризових умовах використовує власну стратегію поведінки, що дозволяє конструктивно поводитись в умовах дії стрес-факторів, сприяє саморозвитку особистості та побудові внутрішньої позиції [5, с. 258].

Зазначене уможливорює висновок відносно того, що копінг-поведінку майбутніх психологів у роботі з підлітками-девіантами слід розглядати як психологічний механізм адаптації, що формується в процесі взаємодії із вказаною категорією осіб, забезпечує мінімізацію дії стресових факторів у професійній діяльності майбутніх психологів, дозволяє компетентно здійснювати психодіагностичну, профілактичну, консультативну й психокорекційну роботу зі схильними до девіантної поведінки підлітками.

Конструктивні стратегії копінг-поведінки допомагають знижувати психологічну напругу, тривожність майбутніх психологів, що сприятиме продуктивній професійній діяльності та взаємодії зі схильними до девіантної поведінки підлітками.

Тому нами було проведено емпіричне вивчення переважаючих копінг-стратегій поведінки майбутніх психологів у роботі з підлітками-девіантами, задля визначення найбільш адаптивних стратегій поведінки та окреслення шляхів формування конструктивної копінг-поведінки в контексті підготовки майбутніх психологів до роботи із вказаною категорією осіб. У дослідженні взяли участь студенти другого та четвертого курсів спеціальності 053 «Психологія» Рівненського державного гуманітарного університету .

Перед початком діагностики з досліджуваними аналізувались проблемні ситуації психологічного супроводу підлітків, схильних до девіантної поведінки, визначались методи роботи з ними. Після чого студентам була запропонована анкета, мета якої вивчення ставлення студентів до роботи з

підлітками девіантної поведінки.

В ході проведеного опитування зі студентами нами було встановлено, що для майбутніх психологів взаємодія зі схильними до девіантної поведінки підлітками є ситуацією посиленої тривожності та відчуття стресу. Зокрема, для 57,5% опитаних студентів проведення психодіагностичної, профілактичної, консультативної й психокорекційної роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками є ситуацією посиленого стресового навантаження. Студентів хвилює те, що вони не можуть передбачити емоційні реакції, поведінку підлітків-девіантів, що ускладнює встановлення контакту з ними. Тому 35% опитаних не виявляють бажання працювати зі схильними до девіантної поведінки підлітками, а 42,5% остаточно не визначились з доцільністю цього напрямку у їх професійній діяльності, вважаючи таку поведінку можливою, хоча й не бажаною на цьому етапі їх підготовки.

Узагальнивши відповіді респондентів були зроблені наступні висновки. Серед опитаних є студенти, які цікавляться проблемою девіантної поведінки, особливостями її прояву в підлітковому віці, вмотивовані до проведення психодіагностичної, профілактичної, консультативної та психокорекційної роботи з ними. Вважаємо, що такі студенти мають високий рівень інтересу до роботи з підлітками девіантної поведінки. Досліджуваних, які не виявляють інтересу до проблеми девіантної поведінки в підлітковому віці, невмотивовані до роботи в цьому напрямку, незацікавлені в організації психологічного супроводу підлітків девіантної поведінки — відносимо до групи з низьким рівнем сформованості інтересу до роботи в окресленому напрямку. Студенти, які хоч і зацікавлені у дослідженні проблеми девіантної поведінки, але не мають стійкого бажання працювати з такими дітьми, відносимо до групи із середнім рівнем сформованості інтересу до роботи з підлітками девіантної поведінки.

Результати сформованого інтересу до роботи з підлітками-девіантами представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні сформованості інтересу майбутніх психологів до роботи із схильними до девіантної поведінки підлітками

Рівні сформованості інтересу до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки	Розподіл експериментальних даних за курсами	
	Студенти 2-го курсу %	Студенти 4-го курсу %
Високий	24	32
Середній	44	40
Низький	32	28

З огляду на результати опитування, можемо констатувати, що серед студентів четвертого курсу (високий рівень 32 %) відсоток зацікавлених у роботі зі схильними до девіантної поведінки підлітками вищий, ніж серед другокурсників (високий рівень 24 %). Припускаємо, що така тенденція спостерігається через ширшу обізнаність з проблемою в ході вивчення дисциплін, які досліджують окреслену проблематику.

Для дослідження стратегій копінг-поведінки майбутніх психологів в контексті підготовки до роботи з підлітками-девіантами нами були обрані методики «Самооцінка психологічної адаптивності», яка мала на меті перевірити рівень здатності особистості до адаптації в складних умовах, «Індикатор копінг-стратегій» Д. Амірхана (адаптація Н. А. Сирота і В. М. Ялтонський) для вивчення домінуючих копінг-стратегій.

За результатами діагностики досліджуваних за методикою «Самооцінка психологічної адаптивності» нами було встановлено, що здобувачі четвертого курсу мають вищий рівень психологічної адаптивності (високий рівень 12 %), у порівнянні з другокурсниками (високий рівень 8 %).

Результати діагностики представлені на рисунку 1.

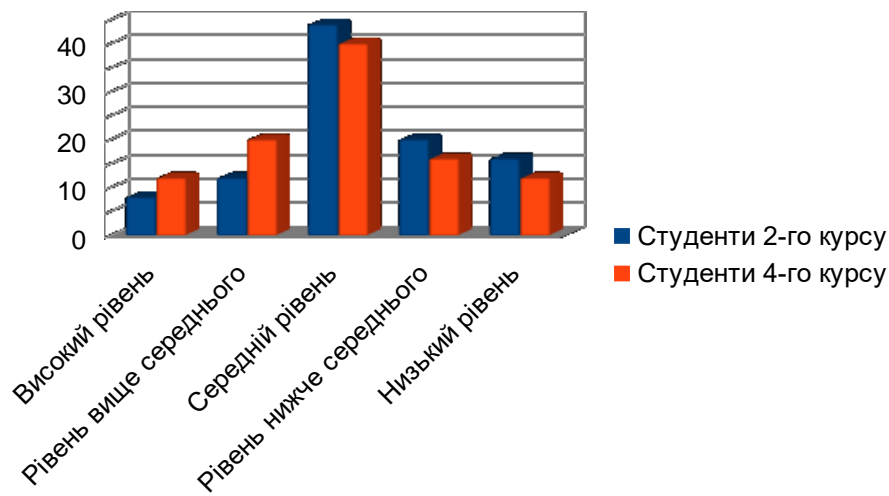

Рис. 1. Рівні психологічної адаптивності майбутніх психологів (%)

Таким чином, майбутні психологи, які мають високий рівень (12 % четвертокурсників і 8 % другокурсників), рівень вище середнього (20 % четвертокурсників і 12 % другокурсників) психологічної адаптивності здатні пристосовуватись до стресових ситуацій, що виникають у їх професійній діяльності. Тому в ситуації взаємодії з підлітками-девіантами, яка може викликати тривожність та невпевненість майбутніх психологів, вони швидко адаптуються, опановують себе та компетентно виконують свою професійну діяльність. Натомість здобувачі з низьким рівнем психологічної адаптивності

(12 % четвертокурсників і 16 % другокурсників) відчуватимуть напруження у взаємодії з підлітками девіантної поведінки, що заважатиме ефективній реалізації психологічного супроводу таких підлітків.

Наступним кроком було вивчення переважаючих стратегій копінг-поведінки майбутніх психологів. З цією метою нами була проведена методика «Індикатор копінг-стратегій» Д. Амірхана (адаптація Н. А. Сирота і В. М. Ялтонський).

Згідно з отриманими даними у досліджуваних переважає копінг-стратегія пошук соціальної підтримки (48 % другокурсників і 44 % четвертокурсників). Стратегія відноситься до конструктивних, проте свідчить про неготовність майбутніх психологів самостійно приймати рішення та організувати роботу з підлітками девіантної поведінки, вони потребують підтримки та координації в цьому питанні. Також серед досліджуваних спостерігається тенденція до обрання стратегії уникнення проблеми (36 % другокурсників і 32 % четвертокурсників). Обрана копінг-поведінка спрямована на уникнення стресу, що викликає відповідна ситуація, свідчить про недостатність копінг-ресурсів та навичок активного вирішення проблеми. Це створює підстави для формування низького рівня готовності майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками.

Результати діагностики представлені на рисунку 2.

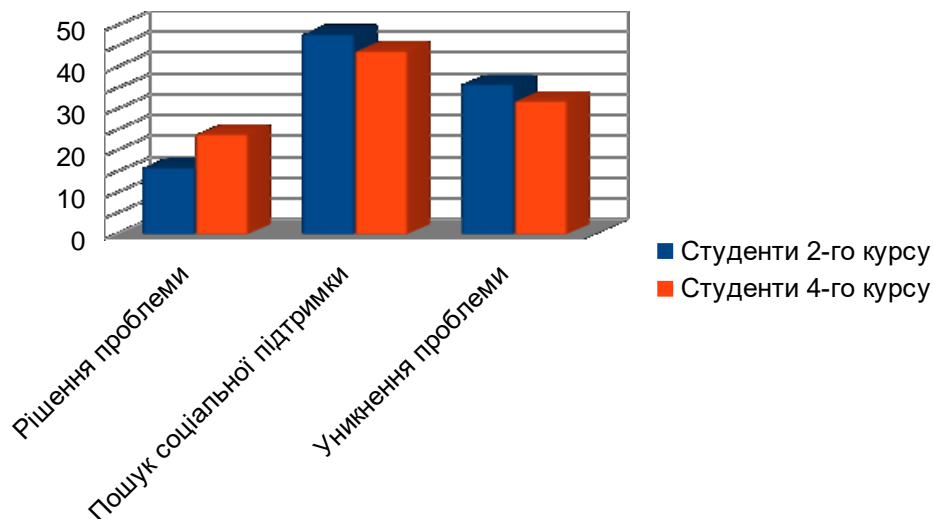

Рис. 2. Домінуючі копінг-стратегії майбутніх психологів за методикою «Індикатор копінг-стратегій» Д. Амірхана (адаптація Н.А. Сирота і В.М. Ялтонський) (%)

Разом з тим, слід відзначити, що серед другокурсників (16 %) відсоток студентів, які прагнуть до вирішення проблеми, нижчий, ніж серед студентів

четвертого курсу (24 %). Подібну тенденцію можна частково пояснити кращою обізнаністю студентів старших курсів з проблемою девіантної поведінки, методами роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками, що дозволяє їм приймати самостійні рішення та брати відповідальність за вирішення проблеми. Зазначене дає підстави стверджувати, що професійна підготовка майбутніх психологів сприяє розвитку конструктивних стратегій копінг-поведінки в ситуаціях професійного характеру.

Результати діагностики дозволили нам визначити деякі закономірності. Здобувачі, які виявляють високий інтерес до роботи з підлітками девіантної поведінки (30 %), мають високий (12,5 %) або рівень вище середнього (32,5 %) психологічної адаптивності, тобто здатні легко пристосовуватись до складних професійних ситуацій, обирають конструктивні стратегії копінг-поведінки, зокрема стратегію вирішення проблеми (25 %). Вони демонструють самостійність у прийнятті рішень, здатні організувати роботу зі схильними до девіантної поведінки підлітками.

Разом з тим, у групі досліджуваних є студенти, які схильні до уникнення проблеми (42,5 %) та мають низький рівень психологічної адаптивності (17,5 %), як наслідок не виявляють стійкого бажання та інтересу до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками (37,5 %), тому й не готові працювати у цьому напрямку, пояснюючи таке рішення складністю взаємодії з клієнтами.

Помітною є також тенденція до того, що серед четвертокурсників (32 %) вищий відсоток досліджуваних мають високий інтерес до роботи з підлітками девіантної поведінки, демонструють високий рівень психологічної адаптивності (12 %) та обирають стратегію вирішення проблеми (24 %), меншою мірою орієнтуючись на пошук соціальної підтримки, в порівнянні з другокурсниками.

Зазначене дає підстави стверджувати, що викладання проблемно-орієнтованих дисциплін, розширює знання здобувачів щодо девіантної поведінки, її особливостей у підлітковому віці, формують компетентності, які забезпечують здатність успішно здійснювати психодіагностичну, профілактичну, консультативну й психокорекційну роботу. Тому вважаємо, що поетапне збагачення змісту професійної підготовки майбутніх психологів теоретичними знаннями та професійними вміннями, пов'язаними зі специфікою такої діяльності, сприяє формуванню готовності до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками високої якості.

Ефективним засобом формування конструктивної копінг-поведінки особистості в напружених ситуаціях професійного характеру, на думку М. Дідух, є психологічно-професійний тренінг, який спрямований на корегування поведінки особистості через активізацію пізнавальної діяльності

за допомогою інтерактивних технік (зокрема, групових дискусій, аналізу проблемних ситуацій, роботу у групах тощо) [2, с. 169].

Вибір конструктивних копінг-стратегій, на думку О. Ткачишиної, пов'язаний з особистісним потенціалом особистості, який слід розвивати. До особистісних ресурсів авторка відносить наполегливість, цілеспрямованість, оптимізм, мотивацію, рефлексивність, готовність до внутрішніх та зовнішніх змін [8, с. 52].

З метою формування конструктивних стратегій копінг-поведінки майбутніх психологів в контексті підготовки до роботи з підлітками-девіантами в організацію освітнього середовища слід впроваджувати наступні заходи:

- активізувати пізнавальну активність здобувачів відносно проблеми через активні методи викладання компонентів освітньо-професійної програми (групові дискусії, евристичні методи, круглі столи, кейс-методи, метод «мозкового штурму» тощо);

- залучати майбутніх психологів до науково-дослідної роботи через участь у діяльності проблемних груп, наукових гуртків, наукових конференціях, що сприятиме аналізу окремих питань девіантної поведінки у підлітковому віці, експериментальному вивченню характерологічних особливостей підлітків, схильних до девіантної поведінки;

- розвивати практичні навички роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, в ході проходження практики, проведення практичних занять з відповідних компонентів освітньо-професійної програми на базі закладів середньої освіти;

- розкриття особистісного потенціалу та індивідуальних ресурсів здобувачів в ході проведення психологічних тренінгів, з використанням арттерапевтичних методів.

Вважаємо, що окреслені заходи розширюють обізнаність майбутніх психологів з проблемою девіантної поведінки у підлітковому віці, сприятимуть розвитку конструктивних стратегій копінг-поведінки у взаємодії з ними та визначатимуть високий рівень готовності до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками.

Висновки. Проведене дослідження дозволило проаналізувати особливості копінг-поведінки майбутніх психологів, що формується в ході професійної підготовки в закладах вищої освіти. Очевидним є те, що рівень сформованості готовності майбутніх психологів до професійної діяльності, зокрема й до роботи з підлітками девіантної поведінки, залежать від стратегії поведінки у взаємодії з клієнтами. Конструктивні стратегії поведінки дозволяють опанувати себе в стресових ситуаціях професійного характеру, швидко приймати оптимальні рішення та якісно надавати психологічну

допомогу. Результати проведеної діагностики показали, що старшокурсники мають вищий рівень психологічної адаптивності та обирають конструктивні стратегії копінг-поведінки в контексті підготовки до роботи з підлітками-девіантами. Подібні результати, ймовірно, пов'язані з більш ґрунтовними та систематизованими знаннями та сформованими навичками взаємодії з підлітками девіантної поведінки.

Таким чином, організація освітнього середовища в закладі освіти сприяє розвитку конструктивної поведінки в ході виконання професійних завдань та формуванню готовності до діяльності у вказаному напрямку. Подібні узагальнення спонукають до розробки моделі формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, з урахуванням важливості розвитку конструктивних копінг-стратегій.

Література:

1. Гринчук О. Копінг-стратегії поведінки як чинник формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби // *Психологія особистості : науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал*. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. Т. 12. № 1. С. 26-34.
2. Дідух М. Конструктивна копінг-поведінка слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях: дис. канд. псих. наук: 19.00.06. Київ, 2018. 227 с.
3. Кіась А. Особливості прояву копінг-стратегій вчителів у міжособистісній взаємодії з підлітками-девіантами // *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2010. № 8. С. 441-450.
4. Ляшин Я. Є. Копінг у подоланні життєвих труднощів // *Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. 2017. № 35. С. 293-309.
5. Оксютрович М., Мельничук Д. Конструктивні стратегії поведінки особистості у психогенних кризових ситуаціях // *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. №1 (69). С. 253-260.
6. Отич Д. Я-концепція як чинник копінг-стратегій майбутніх психологів: авт. дис. канд. псих. наук: 19.00.07. Київ, 2014. 22 с.
7. Степаненко Л. В. Емоційні властивості в системі копінг-ресурсів особистості // *Габітус*. 2021. (21). С. 92-96.
8. Ткачишина О. Р. Особистісний потенціал як основа формування конструктивних копінг-стратегій // *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. Київ, 2022. Т.33 (72). № 4. С. 50-54.
9. Шебанова В. І., Діденко Г. О. Копінг-поведінка у сучасних психологічних дослідженнях // *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2017. № 39. С. 368-379.
10. Шпак М. М. Стресостійкість особистості в дискурсі сучасних психологічних досліджень // *Габітус : науковий журнал*. Гельветика, 2022. №39. С. 199-203.
11. Тараненко О. В., Варіна Г. Б., Аверіна К. С. Основні детермінанти копінг-поведінки майбутніх практичних психологів в стресових ситуаціях // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2015. № 2 (47). С.30-36.

12. Lazarus R., Folkman S. Stress, Appraisal and Coping. New York: Springer, 1984. 444 p.
13. Meloian, A., Pohribna, A., Kiian, A., Sharypin, A., & Bulavina, O. Specialists' basic behavioural coping strategies when handling stressful situations. // Amazonia Investiga. 2022. 11(60). 102-112.
14. Willi, J., Heim, E. Psychosoziale Medizin: Gesundheit und Krankheit in bio-sozialer Sicht. Springer. 1986. No 1. P. 132–137.

References:

1. Hrynychuk, O. (2022) Kopinh-strategii povedinky yak chynnyk formuvannia psykholohichnoi hotovnosti maibutnikh ofitseriv-psykholohiv do viiskovoi sluzhby [Coping-behavior strategies as a factor in forming psychological readiness of future military officer-psychoogists for military service]. *Psykhologhiia osobystosti : naukovyi teoretyko-metodolohichnyi i prykladnyi psykholohichnyi zhurnal*. Ivano-Frankivsk : Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. T. 12. № 1. 26-34 [in Ukrainian].
2. Didukh, M. (2018) Konstruktyvna kopinh-povedinka slidchykh Natsionalnoi politsii Ukrainy u psykholohichno napruzhenykh sytuatsiiakh [Constructive coping behavior of investigators of the National Police of Ukraine in psychologically stressfull situations]. *Candidate's thesis*. Kyiv.[in Ukrainian].
3. Kiias, A. (2010) Osoblyvosti proiavu kopinh–strategii vchyteliv u mizhosobystisnii vzaiemodii z pidlitkamy–deviantamy [Features of teachers' coping strategies in interpersonal interaction with deviant adolescents]. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy suchasnoi psykholohii»*. № 8. 441-450 [in Ukrainian].
4. Liashyn, Ya. Ye. (2017) Kopinh u podolanni zhyttievykh trudnoshchiv [Coping in overcoming life challenges]. *Problemy suchasnoi psykholohii: zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka, Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka, L. A. Onufriievoi*. № 35. 293–309 [in Ukrainian].
5. Oksiutovych, M., & Melnychuk, D. (2023) Konstruktyvni strategii povedinky osobystosti u psyklohennykh kryzovykh sytuatsiiakh [Constructive personal behavior strategies in psychogenic crisis situations]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*. № 1 (69). 253-260 [in Ukrainian].
6. Otych, D. (2014) Ya-kontseptsiia yak chynnyk kopinh-strategii maibutnikh psykholohiv [Self-concept as a factor of coping-strategies the future psychologists]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 22 [in Ukrainian].
7. Stepanenko, L. V. (2021) Emotsiini vlastyvosti v systemi kopinh-resursiv osobystosti [Emotion trains in the system of emotional self-regulation of psychologists]. *Habitus*. (21). 92–96 [in Ukrainian].
8. Tkachyshyna, O. R. (2022) Osobystisnyi potentsial yak osnova formuvannia konstruktyvnykh kopinh-strategii [Personal potential as the basis of forming constructive coping strategies]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Psykhologhiia*. Kyiv, T.33 (72). № 4. 50-54 [in Ukrainian].
9. Shebanova, V. I., & Didenko, H. O. (2017) Kopinh-povedinka u suchasnykh psykholohichnykh doslidzhenniakh [Coping-behavior in modern psychological researches]. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy suchasnoi psykholohii»*. № 39. 368–379 [in Ukrainian].
10. Shpak, M. M. (2022) Stresostiikist osobystosti v dyskursi suchasnykh psykholohichnykh doslidzhen [Stress resistance of personatity in the discourse of modern psychological research]. *Habitus : naukovyi zhurnal. Helvetyka*. № 39. 199-203 [in Ukrainian].

Ho, Ho
Ho!

HAPPY
NEW YEAR

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 12(42) 2023

11. Taranenko, O.V., Varina, H.B., & Averina, K.S. (2015) Osnovni determinanty koping-povedinky maibutnikh praktychnykh psykholohiv v stresovykh sytuatsiakh [The main determinants of coping behavior of future practical psychologists in stressful situations]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. № 2 (47). 30-36 [in Ukrainian].
12. Lazarus R., & Folkman S. (1984) *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer, 444.
13. Meloian, A., Pohribna, A., Kiian, A., Sharypin, A., & Bulavina, O. (2022) Specialists' basic behavioural coping strategies when handling stressful situations. *Amazonia Investiga*. 11(60). 102-112.
14. Willi, J., & Heim, E. (1986) *Psychosoziale Medizin: Gesundheit und Krankheit in bio-sozialer Sicht*. Springer. No 1. R. 132–137.